

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ БЕЗНАДІЙНОЇ І СУМНІВНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто питання нарахування резерву сумнівних боргів, відображення та списання безнадійної дебіторської заборгованості у бухгалтерському та податковому обліку.

Аннотация. Рассмотрены вопросы начисления резерва сомнительных долгов, отображения и списания безнадежной дебиторской задолженности в бухгалтерском и налоговом учете.

Annotation. The calculation of reserve for doubtful debts, reflection and writing off bad debts in the accounting and tax accounting was considered.

Ключові слова: сумнівна дебіторська заборгованість, безнадійна дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, коефіцієнт сумнівності, строк позовної давності.

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України необхідно уважно ставитися до вимог бухгалтерського та податкового обліку, що можуть відрізнятися та мати певні особливості та протиріччя.

Питанням обліку безнадійної дебіторської заборгованості присвячено багато праць науковців, серед яких В. Бабіч [1], А. Поддєрьогін [1], Г. Нашкерська [2], Боярко І. М. [3] та багато інших, однак це питання потребує подальшого вивчення.

Метою даного дослідження є визначення особливостей нарахування резерву сумнівних боргів та списання безнадійної дебіторської заборгованості у бухгалтерському та податковому обліку.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі завдання: визначити поняття сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості; розглянути методи нарахування резерву сумнівних боргів; визначити порядок списання безнадійної дебіторської заборгованості згідно з чинним законодавством України.

Об'єктом дослідження є методологічні та правові засади обліку дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є безнадійна та сумнівна дебіторська заборгованість підприємства.

Поняття безнадійної заборгованості визначено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість". Безнадійна дебіторська заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності [4].

У Податковому кодексі України визначення безнадійної дебіторської заборгованості більш деталізоване. Згідно з пп. 14.1.11 п. 14.1 ст.14 до складу безнадійної відноситься та заборгованість, що відповідає хоча б одній з таких ознак: заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності; прострочена заборгованість, що не погашена внаслідок недостатності майна фізичної особи; заборгованість суб'єктів господарювання, визнаних банкрутами у встановленому законом порядку або припинених як юридичні особи у зв'язку з їх ліквідацією; заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності коштів, одержаних після звернення кредитором стягнення на заставлене майно відповідно до закону та договору; заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажорних обставин) [5].

Узагальнюючи обидва визначення, можна сказати, що безнадійна дебіторська заборгованість – це заборгованість, ймовірність стягнення якої втрачена з різних причин, однією з яких є строк позовної давності.

Строк позовної давності – це строк, протягом якого кредитор може звернутися до суду з вимогами про стягнення боргу з боржника. Цей строк у загальному випадку становить три роки згідно з Цивільним кодексом України [6], або 1 095 днів згідно з пп. 102.1 статті 102 ПКУ. У П(С)БО 10 зазначено, що сумнівний борг – це поточна дебіторська заборгованість, за якою існує невпевненість щодо її погашення боржником [4].

Визначення сумнівної дебіторської заборгованості у ПКУ відсутня, однак, згідно з наказом ДПА № 346, вона визначається як заборгованість за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) або заборгованість сплати відсотків, щодо якої існує невпевненість у її погашенні боржником і яка відрізняється від безнадійної заборгованості [7].

Оскільки поточна дебіторська заборгованість є фінансовим активом, то вона включається до підсумку балансу за чистою вартістю реалізації. Для визначення чистої вартості реалізації на дату балансу розраховується величина резерву сумнівних боргів. Згідно з П(С)БО 10 величину резерву сумнівних боргів можна визначати за одним із таких методів: застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості; застосування коефіцієнта сумнівності [4].

За першим методом величина резерву визначається на основі аналізу платоспроможності окремих дебіторів. Цей метод найприйнятніший для підприємств малого та середнього бізнесу, де кількість дебіторів незначна [2].

За другим методом величина резерву сумнівної заборгованості розраховується як добуток суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності. Коефіцієнт сумнівності може розраховуватися одним із таких засобів: визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході; класифікація

періоду дебіторської заборгованості у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3 – 5 років [4].

Найбільш точно можна визначити коефіцієнт сумнівності групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення зі встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи [1]. Коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди.

Нарахування резерву сумнівних боргів за звітний період відображається у звіті про фінансові результати у складі інших операційних витрат. Виключення безнадійної дебіторської заборгованості з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів. У разі недостатньої суми нарахованого резерву безнадійна заборгованість списується з активів на інші операційні витрати. Сума відшкодування раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості включається у склад інших операційних доходів.

Згідно з пп. 159.1.1 п. 159.1 ст.159 ПКУ платник податку – продавець має право зменшити суму доходу звітного періоду на вартість відвантажених товарів, виконаних робіт, наданих послуг у разі, якщо покупець таких товарів, робіт, послуг затримує без погодження з таким платником податку оплату їх вартості. Таке право на зменшення суми доходу виникає, якщо протягом звітного періоду платник податку звертається до суду з позовом (заявою) про стягнення заборгованості з такого покупця або про порушення справи про його банкрутство чи стягнення заставленого ним майна або за поданням продавця нотаріус вчиняє виконавчий напис про стягнення заборгованості з покупця або стягнення заставленого майна (крім податкового боргу). Тим самим підпунктом передбачено, що платник податку-продавець зобов'язаний одночасно зменшити суму витрат цього звітного періоду на собівартість таких товарів, робіт, послуг [5].

Платник податку – покупець зобов'язаний зменшити витрати на вартість заборгованості, визнану судом чи за виконавчим написом нотаріуса [5].

Якщо суд не задовольнить позову продавця або задовольнить частково або задовольнить позов покупця про визнання недійсними вимог щодо погашення заборгованості, то продавець, який у минулому зменшив дохід від продажу та витрати, відновлює їх. У цьому разі на суму додаткового податкового зобов'язання нараховується пеня [5].

Якщо у наступних податкових періодах покупець погашає суму визнаної заборгованості або її частину, такий покупець збільшує витрати на суму такої заборгованості за наслідками податкового періоду, на який припадає таке погашення. Одночасно продавець збільшує доходи на суму заборгованості за такі товари, роботи, послуги, погашену покупцем, та збільшує витрати на собівартість цих товарів, робіт та послуг [5].

Варто мати на увазі, що заборгованість, попередньо віднесена на зменшення доходу, яка визнається безнадійною внаслідок недостатності активів покупця, визнаного банкрутом у встановленому порядку, або внаслідок її списання згідно з умовами мирової угоди не змінює податкові зобов'язання як покупця, так і продавця у зв'язку з таким визнанням.

Операції з врегулювання сумнівної (безнадійної) дебіторської заборгованості вимагають коригування і сум податку на додану вартість. У бухгалтерському обліку створення резерву сумнівних боргів не впливає на зміни у сумах податкових зобов'язань чи податкового кредиту з ПДВ. Водночас зменшення доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг при списанні заборгованості вимагає зменшення податкового зобов'язання з ПДВ у підприємства-продавця, а у підприємства-покупця – зменшення суми податкового кредиту.

Таким чином, у бухгалтерському та податковому обліку слід чітко розрізняти поняття сумнівної та безнадійної заборгованості. Також доцільно у П(С)БО 10 розширити ознаки визначення безнадійної дебіторської заборгованості. Підприємства-продавці мають визначати оптимальний спосіб визначення резерву сумнівних боргів та ретельно виконувати вимоги ПКУ щодо списання безнадійної дебіторської заборгованості. Питання відображення у бухгалтерському та податковому обліку безнадійної дебіторської заборгованості залишається відкритим, потребує подальшого розгляду та вдосконалення.

Наук. керівн. Єфремова Л. В.

Література: 1. Бабіч В. Бухгалтерський і податковий облік безнадійної і сумнівної дебіторської заборгованості / Бабіч В., Поддєрьогін А. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 11. – С. 14–17. 2. Нашкерська Г. Облік сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості / Нашкерська Г. // Бухгалтерський облік та аудит. – 2001. – № 7. – С. 27–32. 3. Боярко І. М. Оптимізація дебіторської заборгованості підприємства / Боярко І. М. // Економіка, фінанси і право. – 2010. – № 9. – С. 19–25. 4. П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. 5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2756-VI. 6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. 7. Наказ ДПА № 346 від 11.07.2003 р.